

„Rok na vsi“: Archeologický výzkum selského dvora

LINDA FOSTER – FILIP KASL

V rámci obnovy selského dvora čp. 1 U Matoušů v Plzni-Boleveci byla realizace stavebních terénních prací archeologicky zajištěna dohledem ze strany oddělení archeologie plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu, při kterém byly operativně dokumentovány různé historické konstrukce a nálezové situace.¹

Vzhledem k celkovému rozsahu prací probíhaly stavební zásahy ve všech částech usedlosti. Nejstarší vrstvy

zachytil výkop pro statické zajištění severozápadního nároží obytného stavení v roce 2011. V této lokaci byl terén novodobě navýšen o 40 až 60 cm od povrchu rozšířeného základu obvodových zdí. Bylo zjištěno, že nároží poklesává

¹ FOSTER, L.: *Plzeň 1 – Bolevec – venkovská usedlost čp. 1, Bolevecká návěs 3, Archeologický dozor 2011.*

Obr. 1. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Výkop u severovýchodního nároží obytného stavení ozřejmil původní úroveň terénu a odhalil odrazník v nároží. (Foto L. Foster, 2011)

Obr. 2. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Fragменты ужитковъхъ нѣдѣбъ а зломекъ коморовѣго кѣчлѣ с ѣлнѣ стѣнѣу с мѣтѣвѣмъ лѣлѣ (датѣванъ до 15. столѣтѣ) з вѣрѣтѣвѣ вѣстѣвѣбу обѣтѣнѣго стѣвѣнѣ. (Foto L. Foster, 2021)

Obr. 3. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. V profilu výkopu mezi obytným stavením a nárožím stájí byla zjištěna dlažba z valounů (snad z 18. století). Pohled od východu. (Foto L. Foster, 2019)

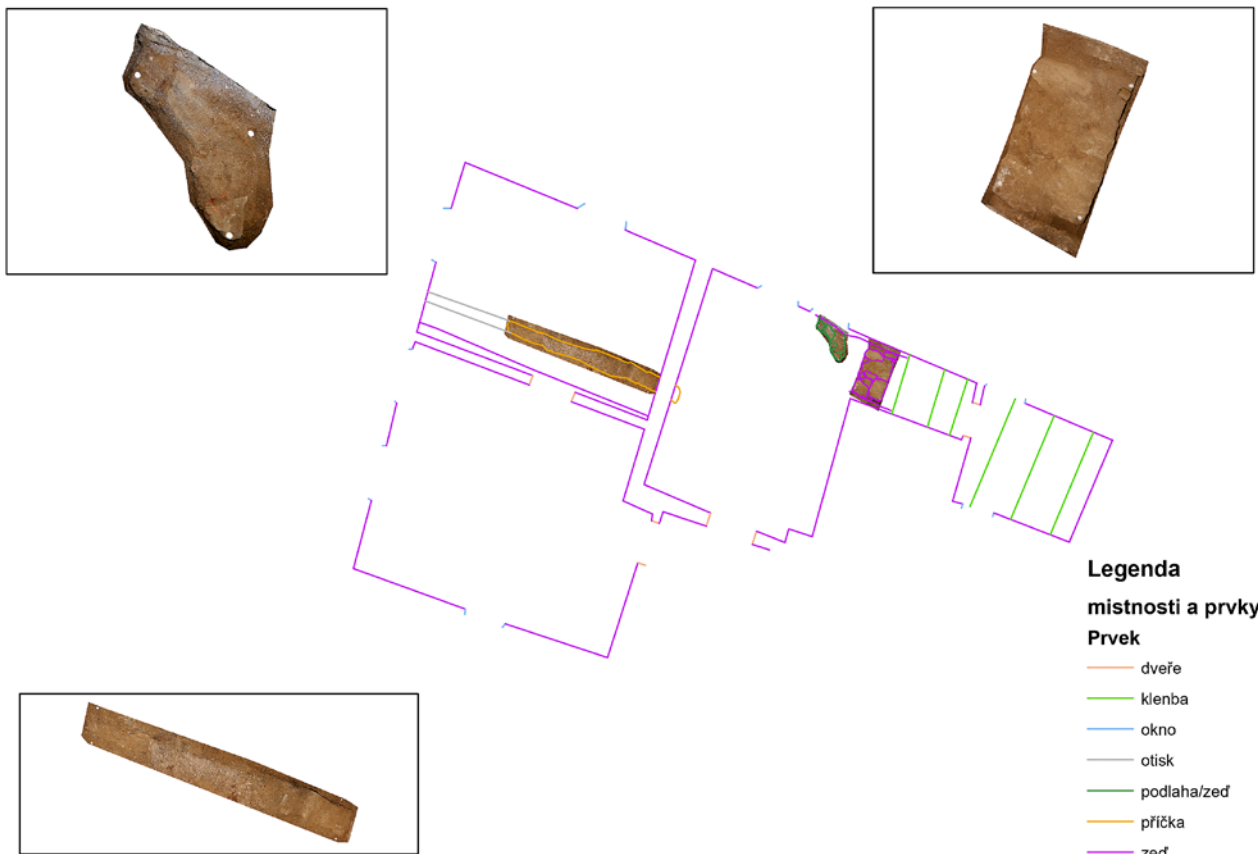

Obr. 4. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Dřevěné potrubí nalezené ve studni, které je nyní po konzervaci součástí expozice. (Foto F. Kasl, 2020)

do sníženiny po toku někdejší vodoteče. Geologické podloží se nachází v hloubce cca 1,30 m pod dnešním terénem (cca 2 m pod spodním okrajem pasparty okna na západní stěně; obr. 1). Vodoteč se zahlubovala do šedorezavého podložního jílu s hranou ve vzdálenosti asi 1,5 m jižně od nároží. Bývalé potoční koryto vyplnila šedohnědá kompaktní hlína s uhlíky a zlomky keramiky z 15. století. Jedná se o fragmenty uživatelských nádob a zlomek komorového kachle s částí reliéfně zdobené čelní stěny s motivem lilie (obr. 2). Na vyrovnaný povrch po bývalé vodoteči pak byly v 18. století položeny základy dnešního stavení. V nároží domu byl odhalen pískovcový odrazník, do té doby zcela skrytý pod povrchem terénu. Na severní straně domu překvapila mělce uložená základová spára jen 40 až 50 cm pod rozšířeným základem, tj. asi 1 m pod úroveň terénu v roce 2011. Pod „drnem“ se dochoval okapní žlab vyskládaný z říčních valounů. Na opačné straně domu byla před vstupem do obytného stavení zjištěna starší dlažba z valounů uložených do písku, v návaznosti na rozšířený základ obvodové zdiv hloubce 86 cm pod prahem. Zlomky keramiky z 18. století ve vrstvách pod ní svědčí pro příslušnost dlažby ke staršímu stavení, nahrazenému později stávajícím objektem. Dlažba z valounů pokračovala i před průčelím stájí asi v hloubce 40 cm, kde však zanikla promícháním s hrubou kamenitou sutí (obr. 3). V rámci pokládání sítě v prostoru dvora bylo ve vzdálenosti 9 m od průčelí chlévů odhaleno křížení kamenných kanálků. Kanály byly vedeny v prodloužení linie od studny

Obr. 5. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Zaměření nálezu dělicí příčky mezi hlavní světnicí a zadní místností v tzv. zadní světnici a nálezu kamenných základů původní východní zdi pozdější kuchyně. (Zpracovali J. Hrubý a F. Kasl, 2020)

Obr. 6. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Nález kamenných základů východní zdi v severovýchodním rohu pozdější kuchyně. (Foto F. Kasl, 2020)

k prostřednímu vstupu do chlévů ve směru k západu, severu a jihu. Nacházely se 70 cm pod úroveň terénu a byly vyzděné z pískovce a kryté pískovcovými bloky. Přes malou vnitřní výšku (30 cm) a šířku (cca 24 cm) jsou kanály doposud čisté, jen s minimálním bahnitým sedimentem na dně z oblázků. V prostoru dvora byl dále proveden průzkum již nepoužívané studně, ve které se podařilo objevit dřevěné potrubí (obr. 4). Jeho těleso bylo konzervováno a je součástí expozice.

V interiéru obytného stavení byla v tzv. zadní světnici (severozápadní místnost) zjištěna původní dělicí příčka mezi hlavní světnicí a zadní místností (obr. 5). Původní světnice byla tedy rozlehlejší, což se projevuje rovněž současnou dělicí zdí, která přiléhá k obvodové stěně v těsné

blízkosti středního okna, zatímco v minulosti přiléhala dělicí příčka přesně v polovině mezi okny. V jihovýchodním rohu světnice se cihlová dlažba dochovala na čtvercové ploše o straně cca 1,5 m. V rámci interpretace lze tuto podlahovou krytinu považovat jako dodatečnou úpravu související pravděpodobně s umývacím koutem. O jiném členění vnitřku domu svědčí nález kamenných základů východní zdi o šířce cca 0,8 m v severovýchodním rohu pozdější kuchyně (viz obr. 5, obr. 6). Ze zásypu, vytěženého při opravě kleneb komor hospodářské části domu, se podařilo získat pozoruhodný soubor keramiky z 18. století. Kromě zlomků hrnců, džbánů, talíře a hluboké misky se dochovaly tři kompletní menší pohárky – lékárenské nádoby na masti (obr. 7).

Obr. 7. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. V interiéru hospodářské části domu byly nalezeny fragmenty keramiky z 18. století včetně lékárenských nádobek. (Foto L. Foster, 2021)

Obr. 8. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Starší valounová dlažba v interiéru stáje byla později nahrazena dlažbou cihlovou. (Foto F. Kasl, 2019)

Další interiérové nálezy byly učiněny ve stáji. V jižní místnosti objektu se podařilo objevit prvotní kamennou dlažbu, která se původně nacházela zřejmě v rozsahu celé místnosti a později byla nahrazena cihlovou dlažbou, s výjimkou dokumentované partie valounové dlažby (obr. 8). Velkou stáj odvodňoval kamenný zděný kanál překrytý rozměrnými kameny, odhalený ve střední části objektu (obr. 9). Vnitřek o výšce 33 cm z poloviny zaplňuje bahnitý sediment. Kanál směřoval od západní stěny mírně šikmo k východní stěně. Další průběh kanálku či návaznost na kanalizaci objevenou ve dvoře se nepodařilo ověřit.

V objektu stodoly došlo k odhalení podezdívky podpěrných sloupů v průjezdu. Tato souvislá zděná konstrukce respektovala komunikaci průjezdu.

Další terénní zásahy byly realizované v zahradě. Archeologické zjištění přineslo zejména vyhloubení výkopů pro usazení sloupků oplocení na jižní hranici pozemku. Jejich provedením však došlo k porušení dalšího, již nepoužívaného kamenného kanálku, jenž patrně původně odváděl srážkovou vodu ze střechy sousedící západní stodoly vedlejší usedlosti. Kamenný kanálek je umístěn pod terénem přesně v průběhu současného nového plotu.

Ačkoliv terénní výkopy probíhaly v areálu selského dvora v poměrně velké míře, archeologická zjištění jsou skromná a představují pouze několik omezených dokladů

Obr. 9. Plzeň-Bolevec, selský statek U Matoušů čp. 1. Nález kamenného zděného kanálu ve velké stáji. (Foto L. Foster, 2019)

o jeho vývoji v minulosti. Zajímavým zjištěním je objev původního koryta vodoteče, které bylo zavezeno koncem 15. století a je pravděpodobnou příčinou statické poruchy nároží obytného domu. Existenci toku na severní straně statku potvrzují „splachové“ vrstvy, zjištěné ve výkopech v severním sousedství statku. Na základě existence Boleveckého potoka (nyní vedeného v podzemním krytém korytě na jižní hranici usedlosti) tak lze dotčenou lokalitu považovat za jakýsi „poloostrův“. Ve hmotných nálezech převažuje novověká až recentní glazovaná keramika. Středověká keramika byla doložena pouze ve vrstvě, která předcházela založení severozápadního nároží dnešního obytného stavení v místě pravděpodobné vodoteče; jinde v areálu nebyly vrstvy z tohoto období nalezeny. Samostatnou kapitolou by mohla být zjištění týkající se kanalizace, vznikající (a postupně zanikající) na různých místech dvora. Ta se vedle novodobých betonových konstrukcí (kterým nebyla v této zprávě věnována pozornost) dodnes dochovala v podobě výše popsaných funkčních zděných kamenných kanálků.

Nepublikované zprávy

FOSTER, Linda: *Plzeň 1 – Bolevec – venkovská usedlost čp. 1, Bolevecká návěs 3, Archeologický dozor 2011*. Plzeň, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2013. Nálezová zpráva. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, archeologické oddělení.

Autoři

Mgr. Linda Foster
archeoložka, vedoucí oddělení archeologie
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni
tel.: 724 663 699, e-mail: foster.linda@npu.cz

PhDr. Filip Kasl
archeolog
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni
tel.: 778 481 084, e-mail: kasl.filip@npu.cz